

J. A. PARGA SANJURJO / R. CABANILLAS / R. OTERO PEDRAYO / V. TAIBO / J. L. BUGALLAL
R. CARBALLO CALERO / A. TORRES QUEIRUGA / LUZ POZO / X. ALONSO MONTERO

Rosalía de Castro na Real Academia Galega

EDICIÓN E PRÓLOGO DE XESÚS ALONSO MONTERO
EPÍLOGO DE HELENA VILLAR JANEIRO

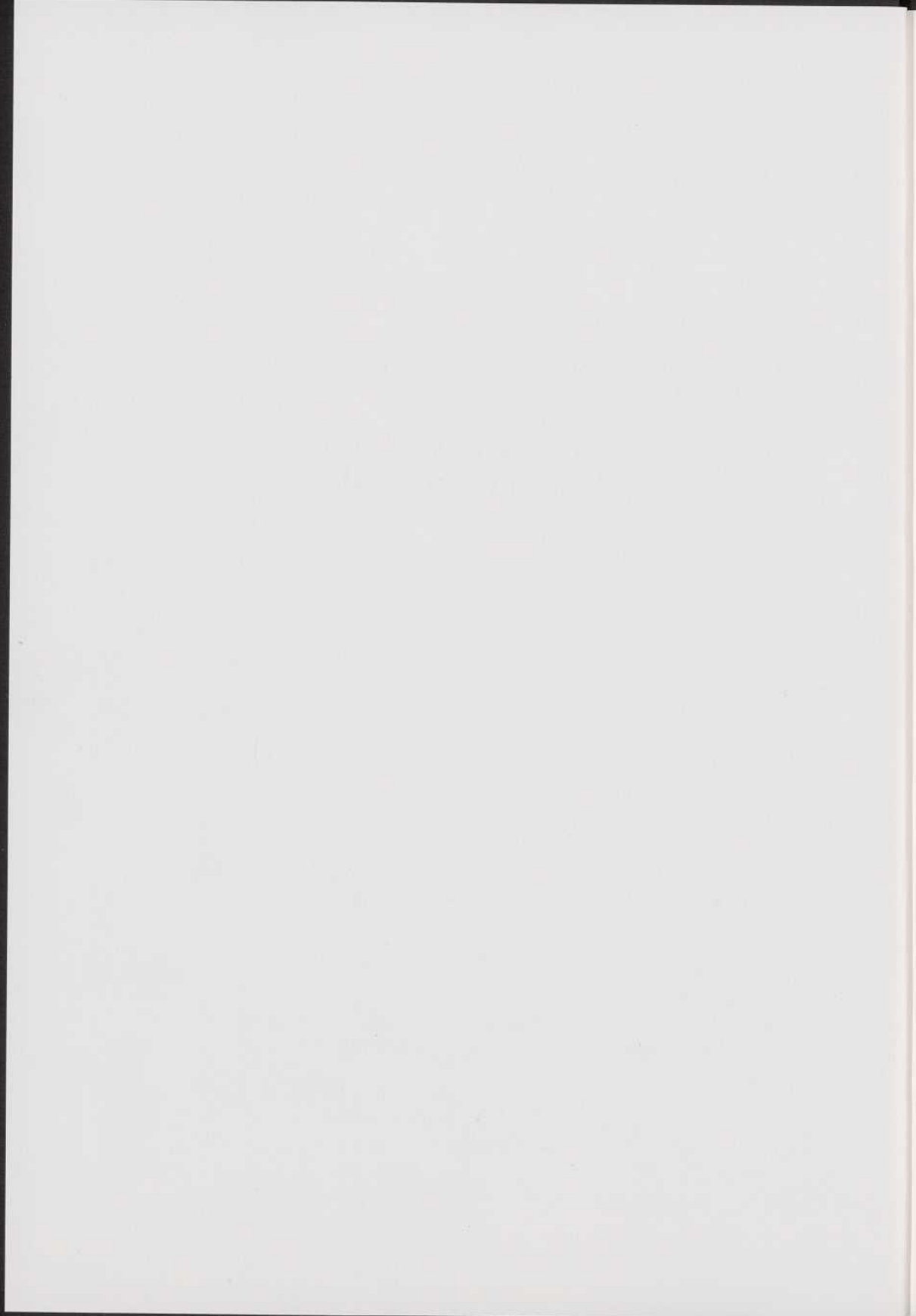
CENTRO DE ESTUDOS ROSALIANOS
FUNDACIÓN ROSALÍA DE CASTRO
2006

22 5 1715

LA COMISIÓN ASAMBLEA DE ECONOMÍA DE LA UNIVERSIDAD DE VALLADOLID
Y EL INSTITUTO DE INVESTIGACIONES ECONÓMICAS DE VALLADOLID

Rosalía de Castro na Real Academia Galega

CONFERENCIA DE ECONOMÍA DE VALLADOLID
Y EL INSTITUTO DE INVESTIGACIONES ECONÓMICAS DE VALLADOLID

J. A. PARGA SANJURJO / R. CABANILLAS / R. OTERO PEDRAYO / V. TAIBO / J. L. BUGALLAL
R. CARBALLO CALERO / A. TORRES QUEIRUGA / LUZ POZO / X. ALONSO MONTERO

Rosalía de Castro na Real Academia Galega

CENTRO DE ESTUDOS ROSALIANOS
FUNDACIÓN ROSALÍA DE CASTRO

2006

R. 28242

Fundación Rosalía de Castro, obra n.º 206

Colección Vintecatros de Febreiro

7

Rosalía na Academia

J. A. PARGA SANJURJO / R. CABANILLAS / R. OTERO PEDRAYO / V. TAIBO / J. L. BUGALLA
R. CARBALLO CALERO / A. TORRES QUEIRUGA / LUZ POZO / X. ALONSO MONTERO

Rosalía de Castro na Real Academia Galega

EDICIÓN E PRÓLOGO DE X. ALONSO MONTERO

EPÍLOGO DE HELENA VILLAR JANEIRO

Xosé Alonso Montero
Real Academia Galega, 1976
Deposito legal: B-12345-76
ISBN: 84-8100-123-4

Real Academia Galega
Fundación Rosalía de Castro, Padrón, A Coruña, España

Rosalía de Castro na Real Academia Galega

Publicación do 10 de outubro de 2006

Deposición de Rosalía de Castro na Real Academia Galega

Colección Vintecatro de Febreiro

Edita: Centro de Estudos Rosalíanos

(Fundación Rosalía de Castro, Padrón, A Coruña, España)

© Fundación Rosalía de Castro (2006)

Deseño de cubertas e maquetación: Signum Deseño

Impresión: Litoron

Depósito Legal: C-1799-2006

I.S.B.N.: 84-87668-23-2

Rosalía na Academia

Sabido é que no presente ano, o 2006, a Real Academia Galega celebra o seu centenario, o seu primeiro centenario. Ninguén ignora que nas actividades da Academia sempre estivo moi presente, moitas veces como invitación, o nome de Rosalía de Castro, e non podía ser doutro xeito nunha institución literaria galega consciente de que a autora de *Cantares gallegos e Follas novas* foi, para as nosas letras, un nome auroral, o dunha escritora fundacional.

A nosa institución, a Fundación Rosalía de Castro, súmase ós fastos da Academia, e faino con entusiasmo, nunha data significativa, a do 15 de xullo, cabodano da Cantora. Pensamos no Centro de Estudos Rosalíanos que a publicación máis concorde co espírito das dúas institucións —a Academia e a Fundación— é aquela que ofrezca cal foi a presenza da nosa escritora nalgunha das máis importantes actividades da Real Academia Galega. Unha destas actividades, a máis solemne quizais, está protagonizada polos académicos no acto no que toman posesión do seu escano de membros numerarios. Nesas sesións o preceptivo discurso é, sempre, a peza fundamental do acto literario.

Non se pode facer a historia do rosalianismo sen termos en conta, moi en conta, certos discursos de ingreso na Real Academia Galega. Uns céntranse na vida ou na obra de Rosalía e outros fan incursións nalgunha das súas facetas. Tres, polo menos, son capítulos fundamentais da crítica rosaliana: o de Otero Pedrayo (1929), modelo de interpretación conmovedora; o de Carballo Calero (1958), modelo de erudición esclarecedora, e o de Luz Pozo Garza (1996), un singular ensaio poético no que a autora se nos revela como unha gran rosalióloga, mellor aínda, como alguén que escribe sobre a vida e a poesía de Rosalía de Castro desde o seu mesmo "logos".

No presente volume ofrecemos fragmentos significativos de nove discursos académicos, liberados, nesta ocasión, das notas a pé de páxina. Estamos convencidos de que algunhas destas alocucións, sobre todo as tres que vimos de gabar, son páxinas moi importantes do corpus crítico rosaliano. É certo, sen embargo, que algunhas das escolleitas quizais non iluminen ningún aspecto fundamental do vivir ou do escribir de Rosalía, pero son moi ilustrativas da actitude dos seus autores, en calquera caso, sempre devotos de Rosalía.

Sobre Rosalía versa, en 1945, o discurso da académica electa Francisca Herrera Garrido, que, por non celebrarse a preceptiva sesión, non foi lido. Trátase dun discurso breve e de moi pouco interese, cuxo manuscrito obra nos arquivos da Academia. Como é de supoñer, Rosalía está moi presente noutras actividades e publicacións académicas, especialmente no órgano oficial da institución, o *Boletín*. Números hai desta revista que acollen estudos valiosos sobre a nosa escritora. Pero nesta ocasión limitámonos a ofrecer páxinas dos discursos de nove académicos lidos, de 1907 a 1996, nas correspondentes sesións de ingreso. Deste xeito, a Fundación Rosalía de Castro homenaxea á Real Academia Gallega.

Xesús Alonso Montero
No Día das Letras Galegas do ano 2006

Rosalía na Academia

En 1902, Rosalía de Castro foi nomeada para a cadeira de Literatura Galega na Real Academia Galega. Este feito foi un exemplo de recoñecemento social e académico da súa obra literaria e do seu compromiso coa cultura galega.

A súa nomeación foi un feito histórico, pois foi a primeira muller en ocupar un cargo de responsabilidade na Real Academia Galega. A súa presenza na Academia foi un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega.

Desde o seu ingreso na Academia, Rosalía participou activamente nas reunións e traballos da institución. A súa presenza foi un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega.

Os seus traballos na Academia foron un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega. A súa presenza foi un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega.

Os seus traballos na Academia foron un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega. A súa presenza foi un exemplo de compromiso social e académico, e demostrou a importancia da literatura galega na sociedade galega.

Traballos de Rosalía de Castro na Real Academia Galega. Un exemplo de compromiso social e académico.

José Antonio Parga Sanjurjo

“El renacimiento en la poesía regional”

Boletín de la Real Academia Gallega, nºs 16-17, 20-11, 1907

Cuando dije, hace un momento, que la lírica gallega, incubada al calor del renacimiento, sobrepujaba a las de las demás regiones españolas, habrá venido a buen seguro a vuestra memoria, señores Académicos, el recuerdo de la inimitable Rosalía de Castro, cuya eminente personalidad se proyecta de un modo tan acentuado en la poesía de este país, por haber recogido en sus cantos el alma, el genio de la región. Dulce cantora del dolor y de hondos infortunios, con los cuales se compenetraba su afligido corazón, acertó a expresarlos en sentidos versos, en los que no se sabe qué admirar más, si la variada y rica metrificación que les imprime artístico relieve, o la soñadora tristeza en que se inspiran. La gloria que irradia su peregrino ingenio tendrá siempre por pedestal el amor de toda la región gallega, hasta el punto de que, si por inesperado azar, cuya realización no permita el cielo, llegasen un día los ríos a rebasar sus naturales cauces, los mares a salirse de su ordinario asiento, y mares y ríos originasen impetuosa y asoladora inundación que arrebatara para siempre las obras de los poetas, aun entonces flotaría sobre las aguas de ese diluvio el arca santa de los cantares de la insigne poetisa, porque lo que tiene sus raíces en el corazón del pueblo, subsiste y perdura en tanto ese corazón aliente y viva. (p. 94)

Ramón Cabanillas

A saudade nos poetas galegos

A Coruña, Tip. "El noroeste", 1920

E chego a un punto no que se me encolle o corazón e o pensamento esváiseme, afundindo na grandeza, na inmensidade dun nome.

Para voar hastra Rosalía é mester coneece-los camiños do ceo.

Dempóis de catrocentos anos de silencio e de recollimento interior, a alma de Galicia, saudosa de amosstrar toda a beleza que garda, ancarnóu n-Ela.

Cando o porvir envolva en néboas ós nosos tempos e as cousas e os nomes se esborrallen na lonxanía, as novas xentes daránse a cavilar que a súa obra chea de eternidade, é o traballo escollido de centos de corazóns ardendo diante do mesmo altar.

O día que a Morte pousando a gadaña leu «Follas Novas», soupo de dóres que non vira e reparóu en que un por un, lle contaran os osos.

«Follas Novas» é o poema da Saudade. Con todo, non é un libro para lér; é un libro para rezar, porque Rosalía esquirbéu máis para que Dios a oíra que para que a escoitaran os homes.

Tódolos padecimentos do amor verteron unha pingota de sangue, e alí están, roxas e acsas, como nun cáliz que gardase o corazón latexante da nosa Terra.

A Saudade, a divina Saudade, foi a que forxóu aquel cravo de ouro, de ferro ou de amor, que ó ferir o seu corazón fíxoo frorecer naquela rosa mística eternamente louzana:

Máis vé que o meu corazón
é unha rosa de cen follas
i é cada folla unha pena
que vive apegada noutra.
Quitas unha, quitas dúas,
penas me quedan de abonda;
hoxe dez, mañán corenta,
desfolla que te desfolla...
¡O corazón me arrincaras
desque as arrincaras todas!

A Saudade levóuna no seu colo, tan alto, tan alto, que xa non vé terra.

Xa nin rencor nin desprezo,
xa nin temor de mudanzas;
tan só unha sede, unha sede
dun non sei qué, que me mata.

A Vida e a Morte abrázanse nela, suspensas de alcontrarse pechadas no mesmo camarín.

Mortos e vivos, en xuntanza saudosa alentamos nunha tranquiá e dóce irmandade. O cemiterio, que xa non é ausencia, ten a quentadura do fogar e nel xogan os nenínos, cantan os paxaros e practican os canónigos vellos, sentados ó sol. A terra ridente trunfóu da Vida e da Morte. A Saudade levantóu os marcos de tódolos lindeiros e, ó seu bico amoroso, as almas reencarnaron:

De Galicia os cimiterios
cos seus alciprestes altos
cos seus olivos escuros
i os seus homildes osarios,
todos de frores cubertos,
frescos como os nosos campos.

.....
cheos dun grande sosego
parés que nos dín: ¡Duramos!
Dos vivos amigos sodes
mortos que alí tés descanso.

.....
Visítanos cada día
falan convosco rezando.

.....
E !hastra mañán! se despiden
de vós, para o seu traballo.

Non seguireí. Leia quen poida. Leia e rece cos beizos pechados, deixando que o corazón entrencen, cos raios de luz sin conta que dormen en cada rima, a escada do seu camiño de Eternidade.

Diante Rosalía voan as subrimas palabras do cántico divino: «Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes»...

No ceo e na terra, libres ou escravizados para sempre, para sempre, para sempre, Rosalía é o «corpo santo» da Saudade Gallega.

Finadas estas páxinas homildes, réstame pór testimoño, obedecendo mandados do corazón, da miña gratitude ós nobres compañeiros que, alzándome en máis do que eu son, foron servidos de faguerme a honra e a gracia dun asento á súa veira, e, coeles, os fidalgos señores desta casa galega de Mondariz que hoxe nos acolle coa xentileza e o amor que un morto esgrevio lles deixóu en herdo espiritual.

Un soio laio queda no meu peito, fillo do dór da ausencia do Mestre grorioso, do que neste Instituto é cabeza visibre e alma dirixente. Cheguen hastra él, coa miña respetosa reverencia e fonda devoción, en homenaxe de xusticia, estas palabras alleas, pola sua pruma lembradas nunha páxina inmortal: «Fillo de Galicia, léndo a súa obra deprendín que tiña unha patria». (pp. 286-89)

Ramón Otero Pedrayo

*Romanticismo, saudade, sentimento da raza e da terra
en Pastor Díaz, Rosalía de Castro e Pondal*

Santiago, Nós, 1931*

III

Entrar na obra de Rosalía é como entrar ô empardecer no xardín deixado d'un pazo. Os donos fai tempo que fuxiron car'outro vivir mais mundano e brillante. Están pechadal-as fiestras indefrentes ô puro frolescer dos xasmineiros. Os granitos barrocos da soláina recibiron longamente a caricea do sol da serán e cobertas de orcelos soñan, quizáis, na sua nudeza, c'ó tempo xeolóxico en qu'erán pensatibres i-ergueitos penedos na liberdade do coto. No xardín, unha mán branca e sensetiva, mán de dona galega, ordeóu com'un tema musical, o armoñoso decorrer dos sendeiros. Mais fai tempo que soio pisan por eles os pés leviáns das fadas da noite. Na luzada do día, cando pol-os ceos se desfolla a branca frol da ialba maravillosa com'a frol das fontes no abreinte do San Xohan, o reiseñol e o merlo scherzan na frouma do xardín; o reiseñol quixo c'ó seu canto prender âs estrelas e embarcarse na barca da lúa. Mai-las estrelas todas morreron envenenadas na copa cruel do día e o mingoante naufragóu nas serras bretemosas do Oeste. O merlo mais confiado e humorista, apesares do seu fatelo de monxe rebuldeiro, scherzando sonatas a un tempo bulreiras e confiadas, quixo ser tod'ó día dono do xardín. Mais aixiña calóu cando medraba a sombra do alcipreste, e un infindo silenzo feito de lembranzas certas e de tristeiras espranzas cobríu as vellas roseiras, os magnolios petulantes, a esdeñosa fidalguía dos buxos. Pra sentir a fondura do silenzo é precisa unha vos. E iste xardín, millor que na lanzal ensoñazón dos alciprestes, millor que no verdecer confiado dos laranxeiros fala c'á vos da auga eterna e sempre nova pois a cada istante, xurde da entrana da terra. Xurde e chora. Non tén consolo nin pol-o día nin pol-a noite: baixo o sol a probiña que ô fin e labrega sinte timeza da luz e da fidalguía do xardín e fala tan baixiño qu'apenas se escoita. En troques envolta nos liños do luar ou no infindo mistereo, da noite e da chuvia, a iauga espalla seus desconsolos. Figura non ter bágoas d'abondo pra chorar a sua door. As veces hastra parés que decorre confiada; soilo

* O discurso foi lido en 1929.

un instantiño; de seguida un afogado salouco racha a hora do sôl-por e entebrece tod'ó xardín. Camiñamos por il cobertos c'ó loito das novas doores acrecidas pol-o salaiar da iauga.

Mais engañaríase quen pensara qu'iste xardín pecha, c'a sua artísteca e c'a sua auga saloucante o paraíso garimoso pr'os poetas decadentes. Non'ó creóu o narcisismo da malencónía. Non representa o xogo funeral d'unha ialma que se goza na propia morte. Pol-o contrario representa a maor realizazón d'un poderoso i-enerxico esprito que pol-a door trunfa da Morte. Pasarán as rondas de soles e luas, d'estrelas e de ventos de todol-os anos do vivir, e as roseiras seguirán desfolandose, o arcipreste soñando e a iauga agurgullando verbas novas. A door pode ser un eixe de vivir espiritoal e pol-a door franqueanse as mais outas realizazós areladas. Considerade un instantiño a terra da que zuga sua elexia iste xardín e os hourizontes que o encoadran, rexamente, no cerne da Galiza. Onde rematan as orlas de violetas dá principio o pomar. A iauga fuxida do xardín decorre xa calada pol-o verdecente seo dos lameiros e vai a levar un consolo de frescore ôs valentes milleirales alapeados pol-os soles do mês de Sant-Iago. As raíces do xardín afondan con lediza no chan mesmo e n'íl mistúranse c'as raíces da carballeira e do souto. As ilusións baixo o penitente alcipreste tomou terra no mesmo leito no que dormen os petrucios e os nenos da aldea. Un mesmo ceo orballa longamente sobr'os buxos do xardín e sobr'os cotos do monte. O xardín vive e sofre na campía. Arrincando d'ela e volto parque de cibdade ou claustro pechado entr'arquitecturas, deixaria de sufrir, morrendo. O que dixemos ô principiar iste traballo sobre da críteca teríamolo que repetir agora con chea xustificazón. Rosalía desarma o analise. Fracasan diant'ela os metodos, as esprenCIAS, as comparazóns. Unha ialma sinxela e forte vai núa pol-os camiños do mundo somentes vestida c'a sua propia esenza e o mundo todo adquire a forma que lles presta ista esenza do poeta. O menos literáreo, o menos pensable que se podia maxinar. Mais pol-o mesmo fortalecese a tentazón; non se pode vencer ist'arela de meditar sobre a lediza das *Follas novas*, dos *Cantares*, das *Orillas del Sar*. Pois asegún escribe Paul Valéry: —«A Estética é unha grande e hastra unha invencible tentazón— ¿Como sufrir sentirse conqueridos por certos aspectos da natureza e das obras dos homes, sin espicarmos ista lediza casual ou elaborada que figura independente a un tempo da intelixenza e das novas afeizóns ordinarias?» Contase que o Beato Anxéleco pintaba axoenllado os cadros misticos. D'iste xeito imonos chegar â obra de Rosalía, non pra trazar unha estéteca, nin un capidoo d'hestorea literarea, non enchendo a sistemáteca d'un programa ou teimando estabrecer unha opinión. Somentes —¿non abonda o atrevemento?— pra alentar algús istantes no aire qu'ela respiraba, pra seguir no decorrer dos versos a fonte e a fuga d'algun dos seus sentimentos, pra espirmos de toda realidade banal na lus estelar da sua door. A maior dimensión lirica na arte alcanzase en Rosalía: n'hai ego que subxetivize o mundo en tanto grado como aquil ego saudoso. Por a suprema dinidade do tema entramos n'íl sinxelamente esquecendo toda a literatura que se ten feito arredor de Rosalía, pois na soedade do pazo aldeán soilo viven os versos e nós diant'eles, sobrecollidos coma didiante da ialma inmorredoira da Galiza. Asoballa a forza do xenio poético de Rosalía. Seu eixe de diamante será door, pesimismo, malencolía, saudade... Mais ista presente consecuencia do sentimento viste ô mundo, e a ialma, o pasado e o pôvir. Un sentimento acariñado con mimo, sentido con desespero, âs veces inocentemente bulrado, endexamáis ausente ¿Quén dixo nebulosidade, indeciseón, meias tintas... e tantas cousas mais? —«Triste é o cantar que cantamos!— ¿Mais qué facer s'outro millor non hai?» Afirmazón crara e compreta, poderoso convencemento adequirido pol-a sensibilidade, concenza viva do ser da poesía. Pouco importa que o verso veña engarzado n'outras ideas sobre a nova paixón dos mozos. Rosalía fixo da door a dimenseón, a forma e a figura do seu esprito. As «Follas novas»

nascen no ermo: —«Ramallo —de toxos e silvas sós— hirtas com´as miñas penas,— feras com´a miña door» A paisaxe coma da ialma privada do consolo da felicidade procura sua eispresión na gándara; non gándara pondaliana latexante da infinda esperanza dos pobos, pois Rosalía proieutándose no mundo chega ô cume do lirísmo —dicir lirísmo é repetir romantísmo— e tén plena fé no tido, «Follas novas» no senso certo de qu´e a descubría un universo novo que hastra ela non tivera na arte completa realizazón. Sentía a primaveira sua, tráxica, orballada de bágoas, mais tamén amada porque sufrindo vívese. E xa veremos cal foi pra Rosalía o soilo senso da vida. Di como sinte o medo da desgraza («Que vive —e que se non vé.— Que vén, e que nunca se sabe onde vén»): hai n´iste medo tamén un carís de amor poil-o fin a desgraza vai con ela, é seu vivir diareo pois: «...meu corpo de terra— I-o meu cansado esprito,— adondequer qu´eu vaia— van conmigo» Mais n´hai orgulo n´ista concenza. Outros sospiran por algún *bén perdido*; sospirar por algo perdido ven a ser unha esperanza poil-o hoxe e o mañán decorren con outros ritmos no tempo interior. Rosalía non sospira nin arela; hastra sabe que seu door vivirá con ela despois da morte. Non arela outra cousa porque unha ves fixo unha esperanza na que podería atoparse o cerne do carauter de Rosalía. Tiña un cravo cravado no corazón. Non se paróu a estudalo. O analise interior non entraba no seu mundo sinxelo e dinámeco. Nada menos inteleitual: outros grandes líricos isolan, ouxetivizan na concenza as presenzas psicolóxicas; chegan a ollálas fronte a fronte, pol-o menos un instantiño, ou privanse d´elas encarnándoas n´unha criatura de arte que vive fora do autor. Rosalía é todo ela; sua forte intelixenza non se separóu nunca da sensibilidade que corría en pulos renovados de fondo abisal do ser. Goethe ceibóu seu Werther pol-o mundo: un fillo que se olla algunha ves con malencolia que non tinxo a nova obra. Os mistecos e os ascetas tallaron a carne do esprito e botaron sobr´a mesa da concencea hosos e nervios, sangue e músculos; ali quedaba o corazón sanguento estudado, suprimido. Rosalía fixo a proba; se non fióu das propias forzas: chamou a Deus. E o cravo foi arrincado: —«E séica, —séica tiven soidades— dáquela pena— ¡Bon Dios!» E Rosalía seguíu abrazada â door coma San Francisco â cruz: era a vida da sua ialma, o sentimento de que aínda vivíu— Quixera ter unha alma mais grande; a felicidade non énche, en troques quen sofre: —«Oco n´atopa no ferido peito— Porqu´a door, ¡énche tanto!»

Non pudo sufrir o balbordo do mundo, nin a propia vitalidade inquieta ¡xa sabía que estaba chamada a ser trono da door sin consolo! Quedóu soia, consigo mesmo, apenas un pouquiño de mundo pra que o esprito soubera que aínda habitaba na carne mortal: un mundo do que somentes s´ouvía o roer d´un rato e o estralar da ponla no lar, compañeiro das ardentes maxinacións dos solitares. Acarón dise lume responde a todo intento de consolo: —«Mais vé qu´o meu corazón,— é unha rosa de cen follas» Pouco importa arrincar algunha, están apegadiñas, son infindas «O corazón m´arrincaras —desqu´as arrincaras todas» Isas follas da rosa miragreira da ialma fóinas arrincando ela mesma, unha a unha, e salferíndoas nos seus versos. N´eles están sangrando e chamando unhas pol-as outras —c´a saudade das que ficaron na entrana do corazón de Rosalía! Ten ela diante si a desgraza súa ouxetivada: xa non é door nin saudade, xa non é o mal abstracto, sinón a desgraza sua, que por un esforzo do lirísmo— un pulo requintado de sofrente vivir da ialma soilo posibre n´un grande poeta —hastra chega a olláda fora de sí, persoalizada na negra sombra ou na pantasma disforme maior que o ceo e a mar —as duas representacións da infinitude— e ten un pé nos astros e outro na coba. Ista criatura asómbbranlle o mundo: saen d´ela un instante sin deixala tranquiá. N´istes momentos de lucidez terrible ¿con que ollos considera Rosalía a sua desgraza corporeizada? Non con frio analise, nin prestandolle un carauter épico; ela sempre muller identificada c´o sentir sinxelo das almiñas aldeás vé pasála, arredor de sí, con medo, c´un triste consolo, pois sabe

que a desgraza i-ela, Rosalía, son os únecos actores na escêa do mundo e que deseguida volverá a negra sombra e a pantasma disforme a acoubar, enchendo, no seu espírito. N'os poemas que poideramos chamar ouxetivos alcanza Rosalía unha maravillosa técnica na carauterización da desgraza; indican, ben lonxe de toda postula literárea, unha ardente meditación do asunto. «¿De donde ven? ¿que quer? ¿Porqué a consintes, —potente Dios, qu'ós nosos males miras?» Ela endurece o corazón, mata a esperanza, fai o valeiro arredor, produz laios ou brasfemias, entrubia ô sol, empezoña as fontes, enxoiata o mar onde quixera afogarse o desgrazado, que hastra se sinte abandonada pol-a morte. Pra ela non hai primaveira, nin lus, nin calor, nin siquer unha coba tranquífa, vai de ponla en ponla soia como unha pombiña, o vento do outono arrinca as follas coma as esperanzas e «so o sono da morte —o triste durme en paz» O que tén non é frío, nin doenza é «a ialma enferma, poeta e sensible —que todo a lastima— que todo lle doi». Pra sandar terianlle que arrincar o corazón. Aquila roxa estrela nâda co ela non'alumeóu, ben poidera apagarse, pois o seu tempo sempre vai caindo na eternidá contado por un —«Tás - tís! Tás - tís! pol-a péndola na noite silenzosa, com'un corazón cheo de doores, e —us tras d'útros istantes silenciosos —pasando van e silenciosos chegan... sin que o porvir velado ôs mortais ollos— rompan as pesadas brétemas». Ela ben sabe que a door sendo a verdadeira dimensión da sua ialma identifícase c'ó tempo. (pp. 71 - 81)

Victoriano Taibo

Rosalía de Castro, precursora da Fala

A Coruña, Real Academia Galega, 1972*

Falar de Rosalía, da vida e da obra da muller fondonísimamente galega, enxebremente suidosa, é achegarse ô sagrario onde viven en acto e presenza as esencias inmortás do noso país e da nosa xente. Só se pode facer c'ô espírito axionllado, en actitude de humildade e reverencia, c'a alma chea de devota unción e c'os labios trementes nun sentir fundamente relixioso, en oración velaíña de amor e rendimento, nun acento suave e tenro no que more todo o amor da nosa alma, total-as emociós que deiten do noso corazón.

Estas cuartillas que vos vou a ler, non son máis que unha sinxela gabanza da figura esgrevia e cimeira de Rosalía, o homenaxe que todol-os corazóns galegos lle deben, e que eu lle rindo hoxe como *Precursora da fala*, aproveitando a sinalada distinción con que tan xentilmente quixéstedes honrar e esclarecer a escuridade do meu nome. Vaian a todos vós, desde o fondal do meu corazón en virxes emociós, estas palabras nidias, portadoras do meu máis enternecido agradecemento. (p. 13)

[...]

Aquela serán de primaveira, Rosalía, atristada e murcha, chega â súa modesta vivenda e colle a pruma para escribir a súa primeira poesía en galego: a despedida do emigrante. E nas cuartillas cai, como unha doce chovisca de suidade:

“Miña terra, miña terra,
Terra donde m'eu criei,
Hortiña que quero tanto,
Figueiriñas que prantei”.¹

*O discurso foi lido en 1948.

¹. Esta poesía non debéu ser concebida como unha glosa. A cantiga popular que agora se lé â súa cabeceira, non aparece no *Album de la Caridad* nin-a tería tampouco cando foi dada a conocer en *Museo Universal*; debéu ser posta despóis. Rosalía atribúella na súa totalidade ô povo; pero poida que non sexa d'el máis que en pequecha mera. O primeiro verso *Adiós, ríos; adiós fontes*, lése no belo romance *Albuela*. O primeiro verso é popular, e os outros tres poden ser da mesma Rosalía.

Da súa alma "déita en silencio a fonte da Lembranza"; "a branca pomba do Saint Grial baixa do ceo luminoso, arelante e cubizosa de apagar na terra a súa eterna de renacencia e creación, e aletexa encol da súa fronte" (Cabanillas). O malvís da suidade, que noutrora escoitara absorto San Ero, degrae no seu corazón o trino méldo e divino, e todol-os tempos da nosa vida literaria se fan un: xúntase o pasado c'ó presente, e vencéllanse c'ó porvir nun valor radioso de eternidade.

Vaise a renovar o misterio creador no santo cáliz da nosa fala enmudecida, que contén o sangue vivificante do noso espírito. A alma galega vai a tomar novamente carne musical nos acentos lenes e manseliños da linguaxe do povo.

Entón a suidade de Rosalía xa non foi a súa suidade, a que ela sentía como expresión dos seus persoales afás. Foi a voz resonante e imperiosa da terra galega, da alma de Galicia en degaros de perpetuación da súa vida, anovada pol-a man manseliña da arte. Xa non é Rosalía a que fala. Tremelucen nun espreguizo cordial, todo amor, as esencias específicas do noso ser, remanecen todol-os aneiros de rexurdimento, que dormían o sono secular na friaxe infecunda do esquezo, no acougo resignado e silandeiro d'un longo inverno sin sol de espírito, que levara os frutos â maturidade.

Estamos asistindo â alborada esplendente, ô despertar vizoso da alma de Galicia, que vai a circular novamente, tocada pol-a man milagreira de Rosalía, pol-o canle musical da súa forma de expresión propia, atuído pol-a incompreensión e o malquerer. Estase abrindo novamente, nun gurgullar de lus de porvir, a nosa fontaiña poética, lírica e sentimental.

Arredouse do medio no que vivía, quedouse só, escismando nas gracias e sofrementos da súa terra, pensando para sí, falando só consigo e c'ó seu corazón; veuse interiormente, e prescindindo do superposto, do que era nela só embrullo aparential do seu espírito enxebremente suidoso e galego, quixo asulagarse no fondal da súa alma núa, espida; reconcentrouse no seu íntimo, abstraída nas aloumiñantes contemplaciós dos seus amores; e nesta agarimosa introspección atopouse a sí mesma nas dozuras e armonías da súa fala materna, que era o feitío da súa alma, pensou por sí e pol-a súa terra na língua que de meniña formara a sustancia dos seu corazón, veuse independente, envolta no resplandor divino da lus creadora do orixinal e inédito, e sinteu decorrer pol-a súa alma artista e poeta, todo o caudal de feitizos e galanaduras da terra mai, nun esvarar ceibo do sentimento pol-o canle sonoro do seu idioma.

O popular, o refugado por vergoñoso e inútil, o primeiro, porque no popular, na alma do povo rudo, sin requintes de civilización; mais c'un linguaxe e unha cultura xermoladora que non debe a ninguén porque foi por él creada e sostida, soubo Rosalía hachar o instrumento axeitado do seu numen, puido ver ela os elementos non sinxelamente formales sinón sustanciales, precisos e deguro para a súa obra artística. Na peisaxe benamada —mar, terra, sol e névoas— na riqueza folk-lórica —traxes, bailes, traballo, ditos, lëndas e costumes— frorecía toda a forza pintoresca, leda e colorista, reveladora do noso espírito, que latexaba concretándose na fala, no cantar e na barcalesa, nese tremor emocional que ninguén pode extremar dos vocábulos, sons e matices íntimos do propio idioma, delator da nosa estrutura anímica, e que son o nervo e vida de toda obra literaria expresiva das esencias máis exquisitas da alma do povo, e onde a propia voz pode adquirir e erguer o seu tono típico, orixinal e diferenciador.

A que tantas cousas persoales, íntimas, leva acochadas no seo armonioso do seu corazón, marcado pol-a providencia c'os riscos inconfundibles do noso espírito, vai a facer renuncia de sí mesma para sentir e cantar samente o que o povo canta e sinte, na máis estreita comunidade de afecciós e pensamentos. Vai a sel-a xentil cantadora de regueifa nas bodas líricas do idioma

e mail-a arte; a panilleira ensoñadora que ha facer bailar, entre os dedos habelenciosos do seu espírito, a beleza esencial da triada e da cantiga para trezare c'os fíos do sentimento e da armonía, os encaixes feitos e albiños, sollosos e doridos da vida e da alma de Galicia; a rosa bermella como un corazón, qu'á man de Deus escochou da vella roseira para qu'á terra qu'á enxendrou e acalentou, se embriague agora c'os seus ulidos sutís, que arrecenden d'unha lingua que é d'ela porque a recibeu do seu povo "e foi recollida pol-o seu corazón como herencia propia" para que descorrese o veo que encubría a fonte eternal de onde deitan os nosos destinos históricos.

Deus fíxo a suidosa, e por suidosa, amorosa; mais o amor de suidade é amor de dor, dor racial, conxénita, que dá tono ó fondo da súa alma, íspea de todo egoísmo, báña en tenrura e sacrificio, faina exquisitamente sensible e doída, e achegándoa ós sofrementos alleos, lévaa a sentir como seus todol-os males que aqueixan â súa terra e â súa raza.

Conformouse c'á súa dor, amóuna, asulagouse nela, e fíxo a razón da súa existencia; mais ante os dores do seu povo, non dibuxou o sorriso dubidoso e inhibitorio do deixar facer. Ferindo â súa terra ferírona a ela mesma, sintéuse a "ferida de todos", e enteira e destemida, ategada de enerxía e dignidade, erguéu a súa protesta airada contra a inxusticia e a falsedá, e constituéuse en defensora esforzada do seu país maltreito.

Por iso escribe nun degaro femente, fillo do seu exaltado amor, d'unha Galicia digna e respetada, c'as consideraciós que se lle deben, libre dos erros e baixas vulgaridades que lixugan e enfouzan o seu nome; nun desexo de "cantar as belezas da nosa terra naquel idioma soave e mimoso que queren facer bárbaro os que non saben que aventaxa âs demais lingoas en dozura e armonía"; quere dignificar a fala, amostar a propios e extranos cales son os nosos meirandes e lexítimos méritos, e qué virtudes se acochan na nosa alma, para qu'á súa terra a escoite, se dignifique e erga, e sinta o nobre orgullo do seu valimento; vai a demostrar cómo "a nosa lingua non é aquela que bastardean e chapurrean torpemente nas máis ilustradísimas provincias; qu'ó povo galego non é insensible, extrano â divina poesía", "e cómo o noso dialecto doce e sonoro é tan apropiado como o primeiro para toda clas de versificación" (Rosalía).

Fala de nós, por nós e para todos, en arelante e sentida cubiza de reivindicaciós, pois débese por esclarecer as tebras que ombrexan o noso bon nome; e faino na lingua escura, acurrunchada e escarnecida, porque ela é a voz do noso espírito, o esplendor do noso ser, que Rosalía via presente e deslumante na espontánea actuación do seu povo, dando expresión, cor e quentura â vida dos seus pensamentos, afectos e voliciós, como factor inarredable da súa sensibilidade poética e musical.

A fala é o manxar de que se nutren a intelixencia e as afecciós; é o pensamento e o sentimento trocados en sons e armonías. Rebaixal-a fala é rebaixal-o espírito e o corazón, botar de perda o concepto de valer persoal e a fe nas nosas forzas, cegal-as fontes das creaciós anímicas e pôrse a morrer por dentro na morte paseniña e vergoñenta das desconsideraciós propias e da burla e mofa do desprecio alleo, deica sentirse cativos, encolleitos, embazados na vida turba e desaturada con que Deus e a natureza premian o desleigamento e desamor.

O linguaxe é o licor da vellas cepas do noso espírito, qu'ó povo galego foi expremendo no vaso do seu corazón para que fermentase en ulidos e armonías â quentura dos seus sentimentos, e fose o rego ollecedor das súas parcelas intelectuales e afectivas, cultivadas no amor e na ledicia, na dor e no traballo, en xuntanza estreita c'á peisaxe, no colo avalante e murmuxante da natureza. Eis a fontaiña a xurrar que Rosalía sentía decorrer pol-os xardíns orvallados da súa alma enamorada e ardenciosa.

Deica agora compuxo versos en castelán “para aliviar as súas penas reás ou imaxinarias, e para que sobre eles non cahira a ollada d’outro que non fose a súa mesma autora”. Muller de lar que desexa vivir consagrada ás escuras angueiras familiares, sabe “que aínda lle non é permitido ás mulleres escribil-o que sinten e o que saben, e que aquela que se lanza ás revoltas ondas dos tumultos do mundo, é digna de xeral execración. Quizáis a que esto escribe sexa do mesmo parecer.” —di ela.

Todo se opón e todo ha de ser vencido. Os seus enxebres e entusiásticos amores a Galicia van a derrubar todol-os valos: a friaxe e xenreira con qu’os galegos ollan a súa fala, e os impedimentos que xurden da súa modesta condición feminina. (pp. 28 - 32)

José Luís Bugallal Marchesi

El sentimiento lírico materno en la pintura de Ovidio Murguía

La Coruña, Tip. de El Ideal Gallego, 1951

PURO LIRISMO ROSALIANO

¿Qué notas esenciales y características alcanzamos a descubrir actualmente, transcurrida la mitad de una centuria, en el hombre y en el artista que fué Ovidio Murguía?

Su hermana gemela, doña Gala, y los contados amigos y camaradas que le han sobrevivido medio siglo, aparte las escuetas referencias de la Prensa de entonces, nos ofrecen el retrato de un joven cordial, abierto y generoso, cuyo alegre carácter contrasta insólitamente con el tono sombrío y melancólico de sus paisajes.

De su propensión jovial es testimonio, entre otros varios, aquella alacridad con que, en plena labor, en el estudio, soltaba la paleta y los pinceles y se echaba a cantar, acompañándose de una guitarra. De su bondad de corazón y su desinterés dan fe los muchos rasgos de liberalidad que tuvo para con sus amigos y aun con personas con las que apenas se relacionaba. Generosamente aliviaba los apuros económicos de sus compañeros, desprendiéndose de cuanto encima llevaba, y una vez que le pidieron cierta cantidad de que no disponía, entregó su sortija..., que nunca más volvió a su poder. Un indigente aprendiz de pintor que no lograba vender sus obras y reunir, con ello, lo indispensable para un malvivir, le instó a que se las firmase con su ya prestigioso nombre, y Ovidio, compadecido, no vaciló en hacerlo, a sabiendas de que la acción habría de repercutir desfavorablemente en su crédito. Y es que para él la bondad ajena era un axioma que no admitía fallos: una virtud inmanente, reflejo de su propia bondad.

¿Y qué nos dicen sus obras? Sin vacilación nos confirman su pura filiación Rosaliana: Ovidio Murguía, más que un hijo físico, es, en sus obras, hijo espiritual y estético de Rosalía, de quién recibió, con el ser, el sentimiento de ternura y de melancolía que trasciende el alma y el verso de la cantora. Su alma de artista y el alma de su arte nacen a la vida, fundidas prodigiosamente, como un soplo del alma de su propia madre. Todo lo demás, en su vida y en su arte: consejos, lecciones, academias y museos, es meramente accesorio. Así, cuando llega a Madrid y acude a visitar el Prado, sus miradas se detienen con preferencia en los lienzos de Claude Gellée. Le impresionan, le seducen, le cautivan los paisajes, anticipadamente románticos, de Claudio de Lorena, con sus atardeceres dorados por el sol de Italia, que hiere y acaricia, a la

vez, las fachadas de mármol de los edificios y las ondas de los puertos mediterráneos. Y sus miradas se prenden en la dulzura de esos campos del lorenés donde, al decir de Louis Hourticq, *las sombras macizas de los grandes árboles hacen parecer más liviana y más límpida la lejanía ilimitada, y no hay sombra ni solidez sino en el primer plano, al borde del cuadro, pues más allá los objetos, a medida que se distancian, aligéranse, penetrados por la luz y como abrazados por la cálida atmósfera.*

Isidoro Millán González-Pardo, joven y ya maduro valor pontevedrés, de cuyo singular talento y vastísima cultura puede Galicia confiadamente aguardar los más copiosos frutos para enriquecimiento de nuestro acervo literario y artístico, identificó no hace mucho como de Ovidio Murguía, cuatro paisajes de Claudio de Lorena que la Diputación de Pontevedra guarda en el Palacio de Lourizán.

Hay una sutil exigencia lógica, una congruencia sentimental y estética —me escribió Isidoro Millán González-Pardo al hacerme partícipe del hallazgo— en que el hijo de Rosalía haya aprendido del lorenés. ¿No explicará ello cierta afinidad de espíritu y manera entre uno y otro? Los dos, paisajistas. Aman ambos las frondas y las aguas. Es en ambos accesoria, postiza, la figura. Las colinas, los remansos, son más suaves y dulces en el de Lorena. Pinta la campiña de Italia. Más desolados y abruptos, más inclementemente ásperos, más hondamente expresivos en su mudez patética, en el artista gallego. Pinta —como en la poesía de su excelsa madre— los campos, los montes, los ríos de su tierra. Quién sabe si, también como ella, las secretas hondonadas del alma, batidas de cierzo y dolor. Porque una cosa ahondaron muy bien Claudio de Lorena y Ovidio: que hay más en un cuadro que colores y líneas. Cuando esto está hecho mojan los pinceles en las tintas del corazón e impregnan la tela, la difuminan lentamente de algo que es y no es de este mundo: de nostalgia, de morriña, de saudade...

Yo me permito dudar, sin embargo, que el hijo de Rosalía aprendiera del lorenés. Cierto que se descubre una afinidad de espíritu y manera entre uno y otro, cabalmente la que con tanta agudeza señala Millán, mas la impresión que en el ánimo de Ovidio suscitaron los lienzos del pintor francés debió de limitarse a la simple contemplación admirativa de su arte y, a lo sumo, a la anotación de alguna circunstancia de naturaleza técnica. Cierto, asimismo, que, cautivado por él, se decidió a copiar cuatro de los paisajes de Claudio existentes en nuestro Museo Nacional, pero a estas reproducciones no debe atribuírsele mayor alcance que el puramente accidental que tienen: en lo técnico, un ejercicio del arte; en lo espiritual, un homenaje a la obra del maestro.

Cuando Ovidio se sitúa por primera vez ante Claudio de Lorena, su sensibilidad, hereditariamente arraigada, no experimenta la vacilación del artista que descubre un horizonte nuevo. Como tampoco la experimentó en la adolescencia, al recibir, en Santiago, las enseñanzas de un pintor levantino: José Fenollera. Todo lo que el gallego encuentra en el lorenés alienta ya en su alma y en los paisajes de Galicia que lleva pintados: es un trasunto de su intuición y su temperamento. Por ello Ovidio, en presencia de Claude Gellée, siente un profundo gozo sedante de su inquietud estética al advertir que, en vez de encontrar a un maestro, se ha reencontrado a sí mismo.

Este reencuentro con su propio ser es la afirmación de su vocación romántica y crepuscular; en rigor, de su filiación rosaliana. Tanto, que, en plena decadencia del romanticismo pictórico español, cuando los seguidores de Valeriano Domínguez Bécquer evolucionan hacia fórmulas nuevas, él siente, todavía más poderosas, aun más apremiantes, la atracción de la sangre y la llamada del espíritu. Una palabra condensa y expresa su emoción de gallego ausente y huérfano

de tan excelsa madre: soidade. Soidade de Galicia, soidade de Rosalía. Soidade tan honda y sugestionada que le impele fatalmente a desasirse del medio en que vive y mantenerse fiel al paisaje entrañable que lleva impreso en el alma. Es así como, a despecho de la Corte, de las clases del Círculo, de las visitas al Museo y de la insinuación de Claudio de Lorena, continúa creando admirables versiones de la campiña gallega en la soledad de su estudio madrileño, a la manera que su madre versificaba en Castilla, evocando nostálgicamente las florestas, los prados, los ríos y las fuentes de la tierra natal. Y así como no es dable distinguir aquellos versos que Rosalía trovó en Castilla de los que compuso en Galicia, así tampoco acertamos hoy a discernir los paisajes que su hijo creó en Madrid de los que pintó a la sombra de nuestras rumorosas carballeiras. ¡Era su retina tan sensible, tan jugosa su paleta, tan fresco su pincel! ¡Había tanta Galicia en sus entrañas!...

Y es que Ovidio, antes que pintor, antes que artista, antes que poeta, es hijo de Rosalía. Desde niño apunta una especial disposición para el dibujo y la música, como las apuntó la madre en su juventud, y cuando, terminado el aprendizaje inicial, expone sus primeras obras, nadie puede dudar que aquellos paisajes tan hondamente penetrados de un sentimiento de melancolía y de ternura, han sido creados por un pincel impregnado del más puro lirismo rosaliano.

Este lirismo familiar trasciende a todas sus obras y se funde con la materia pictórica, permaneciendo en ellas como bordón melódico de las estrofa que es cada lienzo del pintor-poeta.

No consta de modo positivo si esta inmutable y permanente dedicación de Ovidio a la pintura lírica —rosaliana— fué voluntaria, a modo de filial homenaje, o, como hay fundadas razones para creer, instintiva, pero lo que sí puede afirmarse, después de haber admirado la casi totalidad de los cuadros que pintó Murguía, es que no existe en su acervo una deliberada y resuelta concesión a la épica. Cuando nuestro pintor florece, las dos figuras culminantes de la poesía regional de su tiempo son ya Rosalía de Castro y Eduardo Pondal, que han hecho escuela y tienen seguidores.

Pues bien, frente a la disyuntiva que, insinuatoramente, le ofrecen al pintor entrambos géneros poéticos, la lírica y la épica —Rosalía y Pondal— en su versión plástica, Ovidio no se limita a trasfundir a sus obras el sentimiento lírico materno que alberga su alma, sino que aparta de sí, haciéndolo inaccesible a su paleta, todo aquello capaz de sugerir una interpretación heroica de su arte. Por eso él, que en todos sus paisajes dió al árbol empaque y relieve de protagonista, alzando y ennobleciendo en los primeros planos la hidalga morfología del sauce, del abedul, del carballo, del ameneiro, del álamo, nunca se complació en destacar la figura de un pino. Sólo en alguna vaga y confusa lejanía, esmerilada por la bruma, parece, de cuando en cuando, presentirse, más que contemplarse, la mancha evanescente de un pinar. Y es que el pino, en Galicia —¡oh, vosotros, rumorosos de Tella y Ponteceso, de oscuro arume apados!—, es un árbol heroico, épico, ossiánico, pondaliano, y el hijo de la Cantora, fiel al espíritu heredado con su sangre, sólo podía ser lírico, sensitivo, crepuscular, ¡rosaliano!

¿Mas no parece suscitarse aquí como una antilogía, como un enfrentamiento de nuestros dos poetas más altos y representativos? No hay tal oposición, no hay tal contrariedad; hay un paralelismo vertical y profundo que, juntamente, los diferencia y asocia, los distingue y hermana. Pondal es la épica, Rosalía es la lírica; Pondal es el cuerpo, Rosalía es el alma; Pondal es el orto, Rosalía, el ocaso; el Bardo es la sensualidad, la Cantora, el sentimiento. O como apuntaba Otero Pedrayo: Pondal es la esperanza; Rosalía, la desesperanza.

Si el Parnaso gallego pudiera adoptar una expresión plástica, monumental, de piedra viva y trascendente, yo invocaría a los manes de Fernando de Casas y Novoa para que alzasen un

nuevo Obradoiro de alexandrinos y octosílabos, con un cuerpo central, florido de trovadores y juglares, y dos torres gemelas —Pondal y Rosalía—, sonoras de bronces de Anllóns y Bastabales. (pp. 19-22)

Ricardo Carballo Calero

Contribución ao estudo das fontes literarias de Rosalía

Lugo, Celta, 1959*

XI

Carré Aldao escribe: *Podemos asegurar, aun corriendo el riesgo de no ser creídos, que a Bécquer no lo leyó jamás nuestra Rosalía, ni hubo entre ellos la amistad que nos dicen. Como no lo leyó, no lo conoció siquiera. Una serie de circunstancias que sería prolijo enumerar, se lo impidieron.*

Ora, sabemos que Rosalía e Bécquer coinciden en Madrid, que Bécquer e Murguía eran amigos. Segundo as noticias do señor Naya, Bécquer acode a casa de doña Carmen Lugín, onde Rosalía reside durante a súa primeira estancia na corte. Besada di que Rosalía facilitou a Bécquer o coñecimento de Heine. Murguía asegura que Bécquer leeu a Rosalía. ¿Pode se soste que Rosalía non coñeceu a Bécquer?

Imos ademitir que as noticias recollidas polo señor Naya sexan trabucadas, e Rosalía e Bécquer, contra a información de Naya e de Besada, se non coñeceran en 1856-58. A filla maor de Rosalía, Aleixandra, testemonia un coñecimento posterior, en 1869 ou 1870. *Estábamos en Madride. Allí coñecemos aos dous irmáns Bécquer... Os Bécquer tiñan un chalet nas Ventas pra editaren alí unha revista literaria e artística... Aínda non me esquecín da casa da rúa de Claudio Coello, onde vivían e onde iba eu pra cobrar os artigos que a mamá mandaba a "Ilustración".* Análoga información foi suministrada por Aleixandra a don Carlos Martínez Barbeito en entrevista celebrada na Cruña o 3 de xaneiro de 1933. Rosalía tería coñecido a Bécquer, antigo amigo de Murguía, cara fins de 1869. Pero ista vez decrárase que Rosalía so viu nunha ocasión a Bécquer.

En todo caso, sendo Bécquer amigo de Murguía, tendo tido algún contacto persoal con Rosalía e colaborando nos mesmos periódicos, é imposible ademitir que Rosalía non o lera, como il a leía a ela, segundo Murguía di i é natural creer. Ambos poetas foron colaboradores dos mesmos periódicos. Os seus nomes teñen aparecido xuntos nas mesmas páxinas. A afirma-

*Lido en 1958

ción de que Rosalía non leu a Bécquer é moito máis insostible que a de que non o coñeceu persoalmente.

Trece *rimas* publicou Bécquer en vida, a primeira en 1859. Como indica Alberto Machado da Rosa, ate 1867, data de *Tú, para mi, yo para ti, bien mío*, non está documentado o cultivo por Rosalía do novo tipo de poesía común aos dous líricos. A cronoloxía concede a Bécquer a prioridade. Que algunhas semellanzas esprínguense polo común maxisterio de Heine, é verosímil. Outras semellanzas esixen influencia directa, e ten que ser Rosalía a influida.

Pra min, xa en *Follas novas* hai algunhas notorias pegadas de Bécquer. No prólogo do libro, e referíndose a *¡Padrón!... ¡Padrón!...*, di Castelar que esta poesía *alcanzará renombre tan ruidoso como la inmortal composición de Bécquer "¡Dios mío, qué solos se quedan los muertos!"*. Se a de Rosalía lembra isa rima do sevillán, é polo tema e o sentimento. Pero a verdadeira semellanza técnica establézoo eu coa que comenza *Al ver mis horas de fiebre*, polo que se refire á primeira parte do poema rosalián. As tres primeiras estrofas diste, teñen o mesmo movemento rítmico da rima derradeiramente mencionada. En ambos casos, romance en agudo dividido en períodos de catro versos, dos que o carto é máis curto que os octosílabos restantes, e consiste sempre nunha interrogación. Coido que a influencia formal de Bécquer sobre Rosalía é, neste caso, crara.

Aquelas risas sin fin
aquel brincar sin delor,
aquela louca alegría,
¿por qué acabóu?
Aqueles doces cantares,
aquelas falas de amor,
aquelas noites serenas,
¿por qué non son?
Aquel vibrar sonoro
das cordas da arpa, i os sons
da guitarra malencólica,
¿quén os levóu?

Al ver mis horas de fiebre
e insomnio lentas pasar,
a la orilla de mi lecho
¿quién se sentará?
Cuando la trémula mano
tienda, próximo a expirar,
buscando una mano amiga,
¿quién la estrechará?
Cuando la muerte vidrúe
de mis ojos el cristal,
mis párpados aún abiertos
¿quién los cerrará?

Os versos da estrofa de Bécquer que segue ás que veño de copiar, e que din así:

Quando la campana suene
(si suena en mi funeral),

parécenme tamén a fonte dos de Rosalía,

Cando me poñan o hábito
(se é que o levo)

Ser home é sufrir, e non podemos querer non ser homes. A saudade do cravo arrincado foi cantada por Rosalía en insuperables versos. O mesmo motivo áchase en Bécquer:

¡Ay!, a veces me acuerdo suspirando
del antiguo sufrir...
Amargo es el dolor; pero siquiera
padecer es vivir.

Pero neste caso se non pode falar de influencia de Bécquer sobre Rosalía. Ambos poetas semellan depender de Campoamor.

Collamos agora iste testo de Rosalía:

homilde e de rodillas,
cal se adora al Señor,

e dígase se non é calco diste de Bécquer:

...mudo y absorto y de rodillas,
como se adora a Dios...

En las orillas del Sar contén un grande número de composicións afíns ás rimas do sevillán pola forma métrica, o vocabulario e o tono xeral. O caso máis patente é iste:

Adivínase el dulce y perfumado
calor primaveral;
los gérmenes se agitan en la tierra
con inquietud en su amoroso afán
y cruzan por los aires, silenciosos,
átomos que se besan al pasar.

O testo correspondente de Bécquer é:

Los invisibles átomos del aire
en derredor palpitan y se inflaman;
el cielo se deshace en rayos de oro:
la tierra se estremece alborozada.
Oigo flotando en olas de armonía
rumor de besos y batir de alas.

A las rubias envidias
porque naciste con color moreno,

lémbreme tamén a Bécquer:

Porque son, niña, tus ojos,
verdes como el mar, te quejas.

Outros notabres parecidos con poemas de Bécquer, áchanse en poesías rosaliás non recollidas nos libros que se publicaron en vida da autora; inda que máis que calcos concretos, atópanse semellanzas de estilo. Así, *En un álbum, Hojas marchitas, A...*

Istas concordancias, e outras que tal vez existan, pero que non me semellan tan craras, evidencian o parentesco entre Rosalía e Bécquer. Ambos, en certa medida, percuran o mesmo tipo de poesía, que o andaluz definía así:

Hay otra (poesía) natural, breve, seca, que brota del alma como una chispa eléctrica, que hiere el sentimiento con una palabra y huye, y desnuda de artificio, desembarazada dentro de una forma libre, despierta, con una que las toca, las mil ideas que duermen en el océano sin fondo de la fantasía... Es la centella inflamada que brota del sentimiento y la pasión.

Testo ao que corresponde íste en que Rosalía fala dos seus propios poemas:

Diredes de estos versos, i é verdade,
que tén estraña insólita armonía,
que neles as ideas brillan pálidas
cal errantes muxicas
que estalan por istantes,
que desaparecen xiña,
que se asomellan á parruma incerta
que voltexa no fondo das curtiñas,
i ó susurro monótono dos pinos
da beira mar bravía.

Eu diréivos tan só que os meus cantares
así san en confuso da alma miña,
como sai das profundas carballeiras
ó comenar do día,
romor que non se sabe
si é rebuldar das brisas,
si son beixos das frores,
si agrestes, misteriosas armonías
que neste mundo triste
o camiño do ceu buscan perdidas.

Isa poesía que Bécquer e Rosalía definen e fan é unha poesía oposta á tradicional poesía castelá, que, renacentista, barroca, neoclásica ou romántica, tendéu sempre á plasticidade. O mesmo pódese dicir da poesía francesa ou italiá. En troques, nos países xermánicos atopamos sempre resistencia ao clasicismo grecolatino; repugnancia polas formas estatuarias, firmes e duras; amor polo vago símbolo, pola figura abocetada, polo contorno indeciso. A poesía mediterránea é asollada, a nórdica e bretemosa. A primeira é unha poesía oratoria; a segunda, unha poesía propiamente lírica. Aquela, sensual; ísta, espritoal. Perpasan a primeira deslumantes deusas espidas; erran pola segunda esguías fadas embrulladas en néboa. Agora, a carón da anxélica incorporeidade de Ofelia, semellan desmasiado carnás os zugosos engados de Melibea. As traducións de Larrea e Sanz atragueron a atención cara a poesía loira, perante a cal a poesía mediterránea, mourena, poido parecer ordinaria. Certamente, se pensamos que os contemporáneos de Espronceda, Zorrilla, Campoamor e Núñez de Arce son Poe, Browning, Arnold, Patmore, Rossetti, Tieck, Brentano, Eichendorff, Müller, Heine, Uhland, Hebbel, non poderemos menos de admirar a superior aristocracia dos poetas de língoa xermánica. Pero se tanto Bécquer

como Rosalía orientábase ao norte, cultivando a poesía aérea propia de aquelas latitudes, as semellanzas detéñense eiquí. Bécquer apenas cantou outra cousa que as súas persoas desditas amorosas. Amou a melodía donda do verso. Aceptou as ideas convencionaís do seu tempo encol dos sentimentos do corazón. Adoutou unha posición, xa que logo, marcadamente sentimental perante a vida. Feridos os seus sentimentos pola realidade, salouca débilmente, dando voltas de xionllos ao redor do altar onde entroniza á muller. Fáltalle a profundidade metafísica que caracterizou a Rosalía. Ísta non nos presenta nunca o amor no grao primario de preocupación anecdótica persoal que arrinca os seus laios a Bécquer. En Rosalía, que está de volta de todos os sentimentos elementás, o amor se nos non ofrece en forma de estreita confianza persoal, senón como unha forza máis da vida, contemplada en toda a súa ouxetiva realidade, sen ningunha idealización. Rosalía, a diferenza de Bécquer, non é un poeta amoroso. I ao enfocar o amor, faino como parte que é da vida. Pero a súa concepción da vida non é sentimental. Lonxe de selo, está presidida por unha cruel luz intelectual que subraia sen piedade as sombras da existencia. En *Follas novas*, e tamén no seu libro de líricas castelás, *En las orillas del Sar*, Rosalía defronta os misterios da vida e da morte dende un plano de elevada universalidade; e os defronta cunha tremenda falta de prexucios. Inda se mantendo no terreo da máis pura poesía, hai unha táctica racionalista no método con que Rosalía aborda os problemas que plantea. Pero non atopando solución racioal ás custións transcendentales, a súa mesma fidelidade á razón fórzaa a se deter perante as portas pechadas. As portas están pechadas. Ísta é a súa conclusión. Ela non nos describe interiores que non veu. De eiquí a autenticidade, a grandeza, e tamén a desolación da súa poesía. Desolación tan fonda, que os optimistas incorrexibles, cando se deteñen na obra de Rosalía, desvirtúan ou negan, sinxelamente porque eles non a poderían aturar.

Hai, pois, en Rosalía, metafísica onde en Bécquer hai erotismo elexiaco; pensamento onde no sevillán, música; autenticidade onde en Gustavo Adolfo sumisión aos convencionalismos sentimentáís; forza onde nil hai esmaio. A poesía de Bécquer e indubidablemente máis doada. Mesmo cando quixo, Rosalía, no terreo da música, ensaiou con asombroso éisito orquestracións wagneriás que esixen un dominio da métrica que o andaluz non probou. É certo que Bécquer morréu novo —Rosalía tampouco morreu vella—; pero hai que xulgalo pola obra que deixou. Ísta, como *lírica* —é decir, expresión poética de esperiencias persoas— non pode se comparar en profundidade coa obra da galega. Esaxerando un pouco, diréi que, pra gostar plenamente de ambos, a Bécquer hai que leelo máis ben aos dazaoito anos; a Rosalía, máis ben aos oitenta e un. (pp. 59-67)

Andrés Torres Queiruga

Nova aproximación a unha filosofía da saudade

A Coruña, Real Academia Galega, 1981*

MÍSTICA E ANGUSTIA EN ROSALÍA

Este principio case abstracto verificase doadamente na realidade da poesía saudosa. Rosalía é tamén aquí exemplo máximo. E tampouco esta vez falla a fina percepción de Cabanillas: «Follas novas» é o poema da Saudade. Con todo, non é un libro para ler; é un libro para rezar, porque Rosalía escribiu mais para que Deus a oíra que para que a escoitaran os homes" ¡Qué gran verdade no fondo do fondo! Se nalgún libro a angustia de Rosalía atinxe a súa mais profunda sima, é certamente en *Follas Novas*. Certo que *En las orillas del Sar* constitúe unha prolongación grandiosa; pero alí hai xa intento de "filosofía" expresa, hai artificio; gañan en claridade algúns temas, pero pérdese a pureza e a espontaneidade cáseque sobrehumana da obra en galego. En todo caso, tanto unha como outra están transidas dunha auténtica paixón mística. Morreu a fe inxenua. Rosalía traspasou a porta do abismo. Sentiu o horror do inferno, o frío da nada, a angustia. Pero é tamén xustamente alí onde Rosalía pre-sinte a suprema claridade: "Desde o abismo clamo a Tí, Señor", dixeran o Salmista na Biblia e intúeo Cabanillas en *Follas novas*. "Cando no camiño metafísico se atinxen certos portos extremos, o regreso xa non é posible". Certo, fica vedado o retorno, a volta atrás á fe superficial, á relixiosidade inauténtica; pero o camiño ábrese cara adiante, mais alá do abismo: alí onde amañece a luz dos que "ven", a "luz divina" dos místicos, que leva dentro de sí, integrada a un mais alto nivel, a "negra sombra" da noite escura.

Non podemos prolongar aquí estas reflexións. Pero, superada unha consideración positivista —suxerente, pero en definitiva superficial— da relixiosidade de Rosalía, como unha simple liña ascendente da fe inxenua á increncia consciente, pode afirmarse o seguinte: *Rosalía é unha mística que non pasou da noite escura*. Non é somentes iso, pero é tamén iso. Abondaría con comparar a súa simboloxía coa de Xoán da Cruz nesa etapa: deserto, sede, abismo, sepulcro, sombra, falta de ar, auga que afoga, lume que abrasa, noite, morte, loita... son temas do místico que todos eles poden atopar versos paralelos na poetisa. Pero é que, ademais, a mesma Rosalía nolo afirma expresamente:

*Lido en 1980

Luz Pozo Garza

Diálogos con Rosalía

A Coruña, Real Academia Galega, 1996

CONFIDENCIAS A ROSALÍA

Antes dos sete anos, aínda no meu Ribadeo natal, na apacible velada despois da cea, lía o pai a Rosalía. A mamá sabía de corrido as palabras da Sombra e a inquedanza do espírito na beira do Sar. Eu vislumbraba un mundo de misterios e mágoas que me poñía medo ou que me alporizaba de amor e de saudade. Víñame unha corrente sutilísima, anterga, que me unía á orixe das cousas inefables que aínda non tiñan nome nin valores sensibles. Eu escoitaba as verbas da súa escrita e o mundo íbase abrindo a arelas infinitas, inmensidades últimas, a un ensoño coma antes de ter nacido. E así quedei ferida.

Xa descubrira o mundo en derredor de min: as árbores, as pedras, os animais domésticos, os paxaros, as lílas que viñan dunha horta en veciñanza, un prado inmenso de altas herbas. Naquel paraíso oreado de brisas e de pombas, un riacho inocente coma recién creado, onde lavar os panos das bonecas semellaba o máis alto destino.

Despois estaba o mar da ría cántabra. Aquel olor da marusía. Aquel cheiro de praias descubertas, de algas mariñas e moluscos. Aquelas ondas primixenias para nacer da espuma que dá a inmortalidade... Pero alí estaban as veladas de despois de cear onde a alma se enchía da imaxe do misterio.

Eu era unha meniña
que escoitaba na noite o fluir do silencio
nas paredes nas tempas
e no medo das sombras

E baixaba de día na ingravidez da idade
á praia dos domingos
cunhas sandalias novas de cor azul celeste.
Iban chegando as ondas
e deixaban sargazos misteriosos
algas de vexiguiñas

Fíos de prata longos
Filamentos sensibles
E salitre nas mans e pola area
os despoños quizais dalgún naufraxio
no mar maior...
Eu entón non sabía o que morre de nós
e o que queda á deriva
Pero escoitaba
as verbas da túa escrita
cando virabas cara ó mar da morte
O esquezo o puro olvido nas ondas da existencia
emblema dos naufraxios (pp. 45-47)

A FÁBULA DA VIDA

[...]

Aquel bautizo semiclandestino da nosa grande poeta parécenos hoxe moi cruel. Aquela complicidade entre a conciencia familiar e social significaba un pacto a todas luces deshonesto que, necesariamente, daría resultados ben nocivos. Eu vexoo así:

Inscripción da meniña Rosalía
as dúas da mañá do 24 de Febreiro
no Hospital Real de Santiago de Compostela

Eran as horas clandestinas dun madrugado
desconcerto
Iban medrando sombras mestas
Iba quedando un rastro escuro
e unha conciencia dividida

E chovía. Chovía

Chovía en desamparo
Chovía en desespero
Chovía sucesivo en Compostela
Chovía mesmo cómplice do pranto

As camelias morrían dunha dor cenital na Ferradura
Por lousas e vitrales
chovía desleigado coma tedio
Mesmo na escalinata onde se labra a noite
Onde se pule o tempo como a prata

Chovía prematuro nunha memoria lúcida
que escribía o teu nome nas pedras desveladas

Así, pola potestade que me confire a poesía, renovo agora para Rosalía un sacramento de lume, de fonte, de sal, de aurora, de Rosa e de silencio que imprima carácter:

Filla de incógnitos silencios
con este lume te bautizo

Con este nome de gozosas tristuras
bautízote
para que teñas ser de fonte
e memoria de sal

Para que o xuramento
demore a incerteza

Para que se iluminen
sen feridas
as desmemorias que procuren a morte

Para que acades ser de aurora
Para que adquiras unha forma de lume
Para que asistas ó total desconcerto
da túa propia lenda

Porque tal vez
vivas na estancia palatina do silencio

Así
con este nome da Rosa nos labios...

E, tomando como referencia o libro, xa clásico, do profesor Xesús Alonso Montero sobre *Rosalía*, naquel entrañable capítulo no que conxectura sobre os primeiros anos da meniña orfa en Ortoño, acordei aquí esta escena onde a fábula queda dolorosamente rebasada polo drama humano:

A raíña da noite
nunha paisaxe humilde
a balbucir as palabras do reino

Raíña da noite
Raíña de nós preto dun pelouriño
escribindo cun dedo na sombra

Na terra miseirenta onde amurchan as rosas
ven de nacer un vagalume
Unha rula de cinza
Unha flor vulnerada
que non chegou a ver o día

Tiñas unha boneca de cabelos de lá
E unha flauta de millo para alindar ovellas
na fidelidade da pobreza

Dicías balbucindo as palabras da tribu:

inverno

pan

saudade

E en dúas linguas e ó unísono
—nas tarde ensumidas en chuvia e ventimperio—

unha palabra subversiva:

madre (pp. 58-61)

EPÍLOGO

O NOME DA ROSA

Digo o nome da Rosa

e revélase a vida

aspiro a luz

e fíreme a saudade

Evócote

e achégase á memoria

unha presenza murcha

Unha imaxe curvada

Un corpo metafísico

Se te penso

Achégaseme á alma

un delirio inclemente

Unha penumbra mesta

Unha conciencia exánime

Aspiro o aire

e sinto unha fragancia aceda

O sonido dunha harpa

As camelias do pazo

Digo o teu nome

e pónseme nos labios unha fábula en sombras

Pequenos reiseñores

Unha rosa ferida

Fragments de amargura

Toda ti

coma urxencia de consumir a morte

Non te furten —raña— o teu nome de Rosa

nin a lei dos silencios feridos que dominas

Era o nome unha flor que non se extingue

Era cruel a palabra que maceraba en corpo de infortunio

Era o gozo inocente do verbo que permite
 chorar en silencio
 A Rosa resignada que ningún sabe presentir

Non te furten —Raíña— ese alento dos labios que modulan
 Non te furten o impulso das sílabas versais

A iteración divina que se imprime no nome da Rosa
 O tránsito dos números que respiran en flor coma o Sar
 cando nace

Era a palabra un diapasón no naufraxio da noite
 A Rosa Rosa Rosa
 que da tempero á alma

Conciencia que se cumple nun designio de nomes e auroras
 Potestade da flor que morre en tempo irreversible
 Dixen (pp. 129-131)

Xesús Alonso Montero

Resposta ó discurso de Luz Pozo Garza

1996

Na biografía de Luz Pozo como lectora e como poeta hai, polo menos desde 1971, unha devoción, unha fonda devoción: Rosalía de Castro, atracción sempre, paixón constante. En 1971 publicou na revista *Grial* ese pentaedro literario que titulou "Poema en cinco lembranzas pra Rosalía", poemas que, dez anos despois, acolle nun capítulo do seu libro *Concerto de outono* co título "Verbas a Rosalía". En realidade, o devocionario rosaliano de 1981 non reproduce totalmente o de 1971: coincide en catro textos ("Hai unha voz", "Benzoada", "Biografía" e "Cantiga funeral de Padrón", non acolle un poema ("Orelas da soedade") e engade dúas composicións ("Bébeda" e "Preguntas a Rosalía").

Luz Pozo, o ser humano Luz Pozo, que, a cotío, bebe na fonte de Rosalía —na fonte desacougante dos versos de Rosalía— en 1981 é fiel á súa incursión de 1971 pero hai novas visións e, mesmo, algúns matices novos nos versos de onte. Así,

Hai unha voz
no tempo de Galicia.
[...]
Chámase berro de auga.
Desamparo.

convértese en

Hai unha voz
no tempo de Galicia.
[...]
Chámase berro, auga,
desarrimo.

"Desarrimo" ou "desamparo", "berro de auga" ou "berro, auga", Luz Pozo, que visita unha e outra vez o tempo remoto e sen fondo no que habitan os versos de Rosalía, regresa da cada peregrinaxe sempre coa mesma conturbada sensación, chámese esta "desamparo" ou "desarrimo".

Catro anos despois de *Concerto de outono*, Luz Pozo escribe a composición "Falando a Rosalía", que ela mesma leu en Vigo nun acto de homenaxe á Cantora que eu organizara. Nese

mesmo ano publicouse por primeira vez o poema na escolma *Coroa poética para Rosalía de Castro*, e será en 1986 cando a autora o recolla en *Códice Calixtino*. O poema, por representativo da autora, suscitaría en 1992 un demorado ensaio analítico da profesora Carmen Blanco.

Hai outras actividades literarias de Luz Pozo nas que Rosalía e a súa obra están presentes. Un número de 1975 de *Nordés*, revista cofundada e codirixida por ela, titúlase *Homenaxe a Rosalía*. Tamén Rosalía de Castro está presente no libro que Luz Pozo titulou *A bordo de Barco sin luces ou o mundo poético de Luis Pimentel*, de 1990. Non podía ser doutro modo, se temos noticia dos extraordinarios poemas rosalianos do gran poeta lugués e da devoción que Luz Pozo sentía e sente pola súa obra literaria. Por outra parte, creo que foron os poemas rosalianos de Pimentel os que, en non pequena medida, suscitaron o interese de Luz Pozo polas páxinas de Rosalía.

Rebus sic stantibus, non pode sorprender que no día de hoxe a autora de "Verbas a Rosalía" e de "Falando a Rosalía" nos ofrezca un discurso académico titulado *Diálogos con Rosalía*. Rosalía de Castro xa foi tema central de discursos de ingreso na nosa Corporación: ademais do "non lido" de Francisca Herrera Garrido, o de Otero Pedrayo en 1929, o de Victoriano Taibo en 1948 e o de Carballo Calero en 1958. Ningún destes discursos ofrece a orixinalidade formal do que hoxe nos convoca aquí. No discurso da nosa académica as páxinas en prosa son escasas, moi escasas, e nel o que conta, pesa e vale son as páxinas en verso, os poemas que certas páxinas da obra pero, tamén, da vida de Rosalía provocaron na pluma de Luz Pozo. Non é —quero aclaralo—, un discurso en verso como aquel co que ingresou José Zorrilla na Academia Española en 1882. A singularidade do discurso de hoxe consiste no feito de que se trata dunha interpretación de Rosalía feita, non desde as premisas discursivas do ensaio ou das técnicas da crítica, senón desde os enunciados da mesma poesía. Rosalía xa dictara poemas, moi importantes poemas, a poetas da entidade de Curros Enríquez, Miguel de Unamuno, Ramón Cabanillas, Teixeira de Pascoaes, Luis Pimentel, García Lorca, Gerardo Diego, Salvador Espriu ou José Angel Valente, poemas que son incursións en certas parcelas do vivir e do escribir de Rosalía de Castro, pero o discurso de hoxe está constituído por unha lección de máis de mil versos nos que a súa autora se asoma, conturbada e inquisitiva, ás máis importantes incógnitas do existir de Rosalía e ás súas páxinas máis vencelladas ó misterio, ó desacougo radical e ás fondas feridas da existencia.

Hai tempo que as mellores páxinas para entender a un gran poeta non son as da crítica —académica ou extraacadémica— senón as dos mesmos poetas, que, exercendo como tales, dialogan cun gran poeta. Esa é a razón pola que, en 1985, reunín, co título *Coroa poética para Rosalía de Castro*, cincuenta poemas significativos de distintos idiomas, tempos e modos. No discurso da nosa académica, entre poema e poema —trinta, quizais— aparece a prosa de Luz Pozo como simple e breve nexa, se ben algunha vez a nosa autora esténdese algo máis para esquematiza-lo episodio biográfico ou poético sobre o que se vai pronunciar desde a instancia literaria dun poema.

Luz Pozo, como tódolos grandes poetas que se pronunciaron, desde a instancia da poesía, sobre un poeta grande, achéganos con máis eficacia que os críticos á voz e ó universo deses poetas egrexios, neste caso o universo literario desa voz fonda, desacougante, atormentada, auroral, solidaria, orfa e reveladora que se chamou Rosalía de Castro.

Ás veces témo-la impresión de que esta voz humana tan rica e poéticamente tan fonda estaba á espera dun lector que nola explicase, non cos recursos habituais da crítica, senón coa ferramenta iluminadora da poesía. Ese lector, esa lectora é, hoxe por hoxe, Luz Pozo Garza con estes apaixonados e iluminadores *Diálogos con Rosalía*, primeiro discurso académico escrito nese código que só é privilexio dos poetas.

Unha gran poeta de hoxe dialoga con Rosalía de Castro, gran poeta de onte e de sempre. Da man de Luz Pozo achegámonos todos a unha Rosalía que é —na terminoloxía de Jung— “a nosa precondition”, pois “dela herdamos o misterio da vida e acudimos a ela para fecela partícipe das nosas confidencias”; Luz Pozo refírenos que, nena aínda, xa percibía en Rosalía as “ondas da existencia, emblema dos naufraxios”, palabras estas, como aclara a nosa académica, que recordan unha expresión, “naufraxio vital”, de Domingo García-Sabell, o noso presidente; é neste discurso onde Luz Pozo aborda, nun sorprendente poema, “o bautizo clandestino” daquela meniña nacida o 24 de febreiro de 1837 nunha hora en que “ían medrando sombras mestas”; e tamén neste discurso Luz Pozo glosa nun poema aquel, extraordinario, de Rosalía “Ladraban contra min, que camiñaba / cásiqúe sin alento”, e faino, Luz Pozo, afirmando que Rosalía estaba “tan mergullada na conciencia da mágoa”.

Nestas e noutras páxinas Luz Pozo viaxa polo territorio íntimo da vida e da poesía de Rosalía con palabras que nos achegan á súa radicalidade porque a canción é sempre o relato máis verdadeiro dese acontecer humano que está mergullado nas esencialidades da existencia, unha existencia tantas veces atravesada polo frío duro da traxedia.

Hoxe, 29 de novembro de 1996, ingresa na Real Academia Galega, na Casa da Palabra, unha poeta que bebe, a cotío, na fonte limpa e nutricia de Rosalía de Castro, da Rosalía que en 1863 publicou un libro auroral para a historia da nosa Palabra. Hoxe, da man de Luz Pozo, visítanos Rosalía de Castro, a Cantora por antonomasia, ela que, desde o seu mausoleo de Bonaval, dicta desde hai máis de cen anos, en todo momento, a lección das súas mellores páxinas. Rosalía, que hoxe nos visita dun xeito especial, preside espiritualmente, co maxisterio das súas palabras e das súas inquedanzas, calquera institución que estea comprometida a fondo coas inquedanzas e as palabras do noso país. A súa visita hoxe, da man cálida e do verso sabio de Luz Pozo, é un episodio especialmente significativo na historia da nosa Academia, na historia desta Casa da Palabra.

Luz Pozo Garza debe saber que a Real Academia Galega está hoxe de festa. (pp. 138-146)

El primer acto de la obra es el momento en que el protagonista, un joven de nombre Juan, se encuentra en un momento de profunda reflexión y duda. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida actual, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país.

En el segundo acto, Juan se encuentra en un momento de profunda reflexión y duda. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida actual, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país.

En el tercer acto, Juan se encuentra en un momento de profunda reflexión y duda. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida actual, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país.

En el cuarto acto, Juan se encuentra en un momento de profunda reflexión y duda. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida actual, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país.

En el quinto acto, Juan se encuentra en un momento de profunda reflexión y duda. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida actual, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país. Él se pregunta si realmente quiere seguir con su vida, si realmente quiere seguir con su familia, si realmente quiere seguir con su país.

Esa luz envolvente e misteriosa

Galicia, a súa lingua, Rosalía de Castro, Manuel Murguía, *Cantares gallegos*, a Real Academia Galega, os académicos e académicas con constantes referencias rosalianas...

Velaí unha algareira ledaíña na sucesión dun tempo galego, unha clave que nos axuda a interpretar a singularidade e a grandeza cultural deste país, no que algúns dos seus intérpretes máis conscientes, chegados á máis alta Institución das Letras, proseguen o traballo fundacional dos devanceiros, valoran os seus esforzos e renden tributo a quen lles iluminou o camiño, lles devolveu a lingua dignificada despois de tantos séculos de silencio e lles abriu a gran porta da xeira literaria.

A visión que de Rosalía de Castro nos ofrecen os textos anteriores, pronunciados por membros da Real Academia Galega na hora do seu ingreso, pertencentes á diversas xeracións e estéticas, enriquecen notablemente o coñecemento da nosa gran poeta. Quizabes porque estas interpretacións, tan persoais, poliédricas e singularmente complementarias, están feitas desde as esferas que quedan máis próximas á da Cantora, usando a linguaxe máis connotativa e ricaz na que ela floreceu, pondo nesta lingua o sentimento máis afinado e comprometendo a razón coa estraña e abenzoada lóxica da creación poética. Non é de estrañar que os membros da Real Academia Galega que figuran nesta publicación se preocupasen da Rosalía de Castro creadora no xénero máis sublime no que pode expresarse o ser humano, no uso da palabra máis libre e reveladora.

Tal como se aprecia polas datas dos discursos, esta dedicación rosaliana é unha tradición instituída desde moi vello na Real Academia Galega.

O desexo da Fundación é que académicas e académicos do futuro prosigan con este exemplo e se deixen atrapar nos seus discursos, como as avelaíñas, por esa luz envolvente e misteriosa que se chama Rosalía de Castro.

Helena Villar Janeiro
Na Matanza, correndo o ano 2006,
Centenario da Real Academia Galega

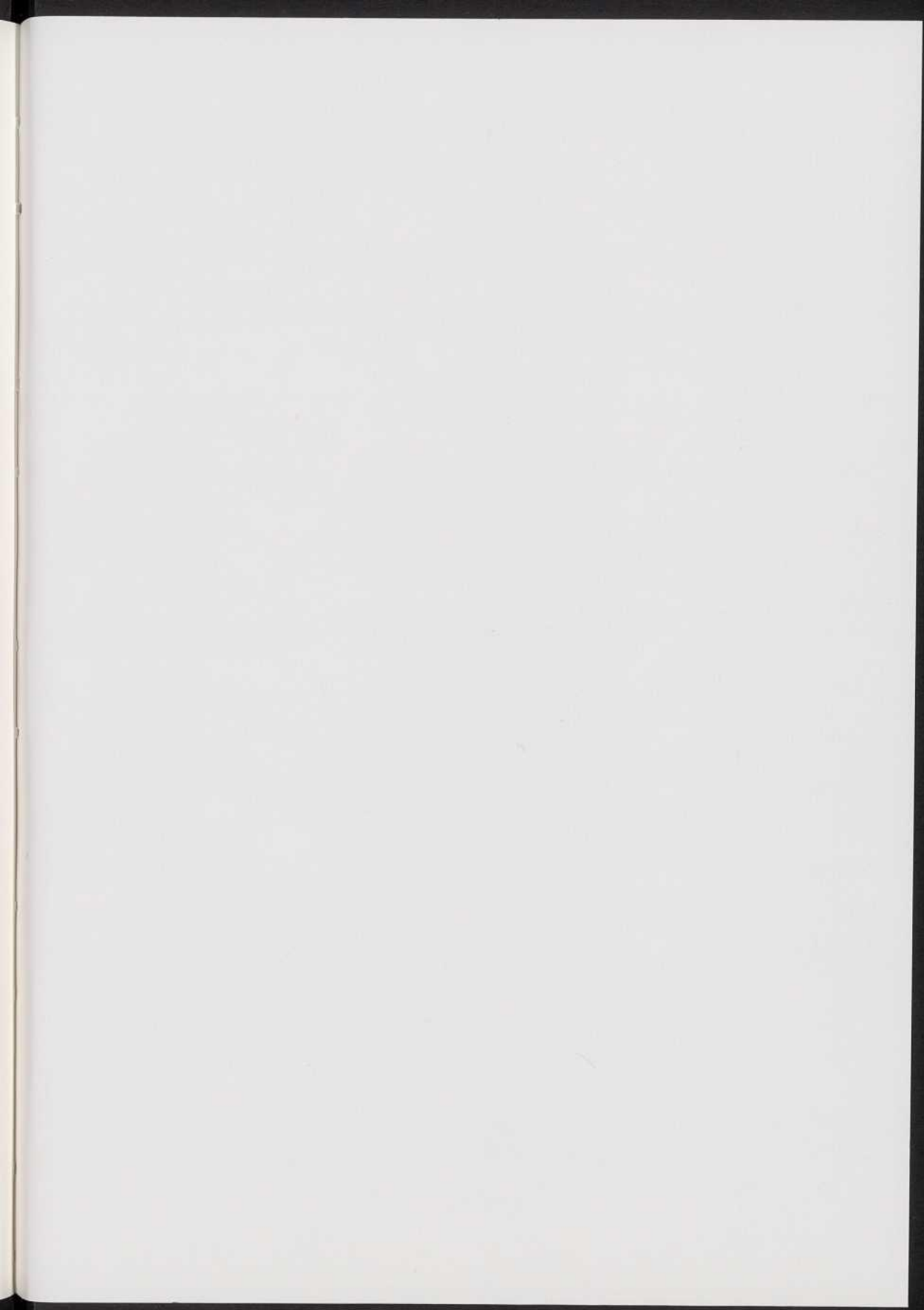
Índice

Limiar: "Rosalía na Academia", por Xesús Alonso Montero	7
J. A. Parga Sanjurjo, "El renacimiento en la poesía regional", 1907	9
R. Cabanillas, <i>A saudade nos poetas galegos</i> , 1920	11
R. Otero Pedrayo, <i>Romanticismo, saudade, sentimento da raza e da terra en Pastor Díaz,</i> <i>Rosalía de Castro e Pondal</i> , 1929	13
Victoriano Taibo, <i>Rosalía de Castro, precursora da Fala</i> , 1948.....	17
J. L. Bugallal Marchesi, <i>El sentimiento lírico materno en la pintura de Ovidio Murguía</i> , 1951	21
R. Carballo Calero, <i>Contribución ao estudo das fontes literarias de Rosalía</i> , 1958.....	25
Andrés Torres Queiruga, <i>Nova aproximación a unha filosofía da saudade</i> , 1980	31
Luz Pozo Garza, <i>Diálogos con Rosalía</i> , 1996	33
X. Alonso Montero, Resposta (ó discurso anterior), 1996	39
Epílogo: "Esa luz envolvente e misteriosa", por Helena Villar Janeiro.....	43

Index

1	Index: "Bibliography of the History of Ideas, 1950-1975"
2	1. A. P. French (1950)
3	"The History of Ideas in the Twentieth Century" (1951)
4	2. C. G. Loring (1952)
5	3. J. H. French (1953)
6	4. C. G. Loring (1954)
7	5. J. H. French (1955)
8	6. C. G. Loring (1956)
9	7. J. H. French (1957)
10	8. C. G. Loring (1958)
11	9. J. H. French (1959)
12	10. C. G. Loring (1960)
13	11. J. H. French (1961)
14	12. C. G. Loring (1962)
15	13. J. H. French (1963)
16	14. C. G. Loring (1964)
17	15. J. H. French (1965)
18	16. C. G. Loring (1966)
19	17. J. H. French (1967)
20	18. C. G. Loring (1968)
21	19. J. H. French (1969)
22	20. C. G. Loring (1970)
23	21. J. H. French (1971)
24	22. C. G. Loring (1972)
25	23. J. H. French (1973)
26	24. C. G. Loring (1974)
27	25. J. H. French (1975)
28	26. C. G. Loring (1976)
29	27. J. H. French (1977)
30	28. C. G. Loring (1978)
31	29. J. H. French (1979)
32	30. C. G. Loring (1980)
33	31. J. H. French (1981)
34	32. C. G. Loring (1982)
35	33. J. H. French (1983)
36	34. C. G. Loring (1984)
37	35. J. H. French (1985)
38	36. C. G. Loring (1986)
39	37. J. H. French (1987)
40	38. C. G. Loring (1988)
41	39. J. H. French (1989)
42	40. C. G. Loring (1990)
43	41. J. H. French (1991)
44	42. C. G. Loring (1992)
45	43. J. H. French (1993)
46	44. C. G. Loring (1994)
47	45. J. H. French (1995)
48	46. C. G. Loring (1996)
49	47. J. H. French (1997)
50	48. C. G. Loring (1998)
51	49. J. H. French (1999)
52	50. C. G. Loring (2000)

Este volume
rematouse de imprimir o día
15 de xullo do 2006,
data na que se cumpren
121 anos do pasamento
de Rosalía de Castro.

FUNDACIÓN ROSALÍA DE CASTRO

CER Centro de
Estudios
Rosalianos

COLECCIÓN
VINTECATRO DE FEBREIRO
7

